

УДК 379.85

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.2.5>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Карташова О.Г. – кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID: 0000-0002-9692-7032

У статті виявлено, що лідируючі позиції у структурі економіки більшості країн ЄС займає мале та середнє підприємництво (МСП), оскільки має низку суттєвих переваг, а саме: високий ступінь гнучкості, швидка адаптація до кон'юнктурних змін ринку, можливість розвитку конкуренції в галузях, оперативна реакція на потреби та смаки споживача, можливість створення нових робочих місць. Визначено, що підтримка малого та середнього бізнесу має бути пріоритетним напрямом економічної політики будь-якої розвиненої держави, адже малий та середній бізнес має ряд переваг, які багаті в чому обумовлені його характеристиками. Обґрунтовано, що мале підприємництво займає основне місце в аграрному секторі більшості країн світу, важливим воно є і для економіки України. Стан його розвитку є визначальним у забезпеченні зайнятості сільського населення, продовольчої безпеки країни, збереженні природних ресурсів.

Ключові слова: підприємництво, регулювання, державна політика, малий та середній бізнес.

Kartashova O.H. State regulation of entrepreneurship in Ukraine

The article reveals that the leading position in the structure of the economy of most EU countries is occupied by small and medium enterprises (SMEs), as it has a number of significant advantages, namely: high flexibility, rapid adaptation to market changes, the possibility of competition in industries, prompt response to the needs and tastes of the consumer, the ability to create new jobs. It is determined that the support of small and medium business should be a priority of economic policy of any developed country, because small and medium business has a number of advantages, which are largely due to its characteristics.

It is substantiated that small business occupies a major place in the agricultural sector of most countries, it is important for the economy of Ukraine. The state of its development is decisive in ensuring employment of the rural population, food security of the country, conservation of natural resources.

Small and medium-sized enterprises play an important role in maintaining the social orientation of economic policy in all countries. Thus, the purpose of supporting small and medium enterprises in any country is, firstly, to reduce hidden unemployment and reduce employment in the shadow sector of the economy, and secondly - to form a system of motivation and personal responsibility for the end result of economic activity management. It is also obvious that the pace of development of small and medium-sized businesses determines the growth rate of the national economy as a whole.

Regardless of the country of origin, the main characteristics of small and medium-sized businesses are: functioning in the local market; quick response to changes in market conditions; direct relationship with the consumer; narrow specialization; opportunity to start a business with small start-up capital; high susceptibility to innovation; involvement of the broad masses of the population in active business activities.

The development of small and medium-sized businesses is especially relevant for countries with economies in transition, as these countries suffer the most from problems such as unemployment and irrational distribution of income. The contribution of small and medium-sized businesses to the overall productivity of the factors of production of the national economy, the creation of additional jobs and the spread of social equality is due to the choice of its technologies.

Describing the general principles of regulation, as well as favorable conditions for the development of small and medium-sized businesses, it is also worth emphasizing that in practice there are two large models of small business, "not antagonistic but defining very different sets of public policy instruments.

In most developed countries of the world, small business is legally defined as a special subject of state regulation. Thus, the economically developed countries of the world are trying to create favorable tax conditions for the functioning of small and medium enterprises.

Key words: entrepreneurship, regulation, state policy, small and medium business.

Постановка проблеми. Підприємства малих та середніх форм ведення бізнесу відіграють важливу роль у збереженні соціальної спрямованості економічної політики всіх країн світу. Так метою підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в будь-якій країні є, по-перше, скорочення прихованого безробіття та зменшення зайнятості у тіньовому секторі економіки, а по-друге, – формування системи мотивації та особистої відповідальності за кінцевий результат господарської діяльності суб'єкта господарювання. Очевидним також є і те, що темпи розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу визначають темпи зростання національної економіки в цілому.

Виклад основного матеріалу. Малий та середній бізнес як форма взаємодії у суспільстві сприяє не лише підвищенню суспільного добробуту, а й духовного потенціалу населення. Також підприємства малого та середнього бізнесу є двигуном економік країн світу, а також одним з головних чинників досягнення стійкого економічного зростання.

Лідуючі позиції у структурі економіки більшості країн ЄС займає мале та середнє підприємництво (МСП), оскільки має низку суттєвих переваг, а саме: високий ступінь гнучкості, швидка адаптація до кон'юнктурних змін ринку, можливість розвитку конкуренції в галузях, оперативна реакція на потреби та смаки споживача, можливість створення нових робочих місць. Більшість країн Європейського союзу визнають важливість розробки спеціальної політики щодо підтримки МСП з метою економічного зростання даних суб'єктів, розвитку їх міжнародної конкурентоспроможності, залучення іноземних інвестицій тощо. Малий бізнес в ЄС становить ліву частину соціально-економічного розвитку Європи, а саме більш ніж 20 млн підприємств на які 77 припадає 57% загального обороту, 53% доданої вартості та близько 70% зайнятих [1].

Частка малого та середнього бізнесу у національних економіках країн світу займає вагомe місце [2] Так, наприклад, в Німеччині доля малого та середнього бізнесу у ВВП країни становить понад 55 %, а у Кореї – понад 72%. Значно менші показники, наприклад, в Україні. Лише 14% ВВП становить доля малого і середнього бізнесу (представлені цифри не враховують тіньовий сектор економіки, який за різними оцінками в Україні є значним). Це при тому, що кількість підприємств малого та середнього бізнесу у загальній кількості підприємств України становить 99,4%, що в цілому дорівнює середньоєвропейському показнику – 99,7%.

Не зважаючи на країну походження, основними характеристиками малого та середнього бізнесу є: функціонування на локальному ринку; швидке реагування на зміни ринкової кон'юнктури; безпосередній взаємозв'язок зі споживачем; вузька спеціалізація; можливість почати бізнес з малим початковим капіталом; висока сприйнятливність до інновацій; втягнення широких мас населення в активну підприємницьку діяльність.

Виходячи з цього, очевидним є те, що підтримка малого та середнього бізнесу має бути пріоритетним напрямом економічної політики будь-якої розвиненої держави, адже малий та середній бізнес має ряд переваг, які багато в чому обумовлені його характеристиками.

В економічній літературі, як правило, наводяться такі переваги розвитку малого і середнього бізнесу для національної економіки [3]: створення додаткових робочих місць – щорічно більша половина робочих місць створюється за рахунок малих та середніх форм ведення бізнесу.

Саме тому, навіть в умовах економічної кризи в окремих країнах суб'єкти малого та середнього бізнесу залишався прибутковим; особливе ставлення до праці – як

правило, малим та середнім формам господарювання притаманна більш творча атмосфера, що обумовлено зацікавленістю та активністю як власників, так і найманих працівників; велика конкурентоспроможність, що є наслідком економії на масштабах за рахунок менших витрат, відсутності зайвого бюрократичного апарату, зниження накладних витрат, а також здатністю швидко реагувати на зміни як на внутрішніх, так і зовнішніх чинників; мобільність – обумовлена тим, що малі та середні форми господарювання швидше реагують на зміни, а також легше проникають у незаповнені ринкові ніші; глибока спеціалізація та затребуваність – підприємства малого та середнього бізнесу, як правило, виробляють або реалізують затребуваний товар, задовольняють потреби як у затребуваних, так і дефіцитних послугах, виготовляють продукцію або виконують послугу на вимогу замовника; швидка окупність – малий та середній бізнес, як правило, має незначний стартовий капітал, що призводить до більш швидкої окупності.

Проте у малого та середнього бізнесу є свої недоліки: обмеженість щодо розширення діяльності, а також проведення масштабних науковотехнічних розробок; надто висока вразливість до коливань ринкової кон'юнктури, а також надто висока імовірність банкрутства.

Все це обумовлює необхідність підтримки малого та середнього бізнесу з боку держави, особливо у кризові періоди. Адже цілеспрямована підтримка малих та середніх підприємств допоможе урядові вирішити ряд важливих для національної економіки питань [4] вирівнювання коливань економічної кон'юнктури, що може бути досягнуто шляхом збалансування попиту та пропозиції; розвиток здорової конкурентної середі національної економіки; створення системи сильних мотиваційних стимулів, що сприятиме більш ефективному використанню знань, навичок та працелюбства населення; ефективне використання наявних матеріальних, кадрових, організаційних та технологічних ресурсів; формування диверсифікованої та якісної системи побутових, організаційних та виробничих послуг; створення значної кількості робочих місць; формування середнього класу; розвиток інноваційного потенціалу економіки; впровадження нових форм організації, виробництва, збуту та фінансування.

Особливо актуальним розвиток малого та середнього бізнесу є для країн з транзитивною економікою, адже саме ці країни найбільше страждають від таких проблем, як безробіття та нераціональний розподіл доходів населення. В цьому сенсі малий та середній бізнес протидіє цим проблемам шляхом створення додаткових робочих місць, які відповідають поняттю «гідна праця»; а також виступає так званим розплідником майбутніх великих підприємств. Також, що найголовніше, малий та середній бізнес – це крок до розширення мікропідприємств, які безпосередньо впливають на сукупні заощадження та інвестиції, розробку інноваційної складової національної економіки.

Як правило, малий та середній бізнес включає в себе підприємства усіх галузей національної економіки від виробництва до послуг. Внесок малого та середнього бізнесу у сукупну продуктивність факторів виробництва національної економіки, створення додаткових робочих місць і поширення соціальної рівності відбувається в силу вибору його технологій. Технології малого та середнього бізнесу, як правило, займають проміжні позиції між трудомісткими технологіями мікропідприємств, які в результаті приводять до низької середньої продуктивності праці, і дуже капіталомісткими технологіями великих підприємств, які призводять до високої продуктивності праці, а також використовують більше капіталу на одного працівника, ніж це можливе для національної економіки в цілому. Враховуючи це співвідношення між

розміром підприємства і капіталомісткістю його технологій, можна дійти висновку, що національна економіка, яка базується на застосуванні великої кількості капіталу до невеликої кількості робітників, повинна, як наслідок, обов'язково мати зворотну сторону медалі у вигляді великого неформального сектору або сектору мікропідприємств, які використовують незначну кількість капіталу.

Проаналізувавши принципи побудови регуляторної політики в рамках підприємницької діяльності можна визначити основні принципи, якими має керуватися уряд при розробці регулятивної політики щодо підтримки малих та середніх форм ведення бізнесу: довіряти приватному сектору та сприяти орієнтації державних установ на підприємницький сектор; надати місцевій владі провідної ролі у розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні; делегувати реальну владу на місцевий рівень, заохочувати розвиток в бік зростання ролі малого та середнього підприємництва; адаптувати малий та середній бізнес на конкретні потреби населення у локальних сегментах (на місцях); створювати відповідну інфраструктуру для розвитку малого та середнього бізнесу; сприяти організації партнерських установ на місцевому рівні, діяльність яких має бути спрямована на партнерські відносини між великим бізнесом та малим та середнім бізнесом, наукою та малим та середнім бізнесом, освітою та малим та середнім бізнесом, а також надання відповідних послуг через бізнес-асоціації; розповсюджувати інформацію про повідне значення розвитку малого та середнього бізнесу в цілому та підприємницької ініціативи зокрема; надати підприємництву статусу провідної моделі поведінки у суспільстві; регулярно і відкрито консультувати представників малого та середнього бізнесу з питань регуляторної політики, які можуть впливати на розвиток цього сектора.

Також можна виділити основні небажані схеми поведінки з боку уряду, які можуть негативно вплинути на розвиток малого та середнього бізнесу у країні [5]: регламентувати детальні та негнучкі програми та завдання щодо розвитку малого та середнього підприємництва; створювати централізовані, бюрократичні організації для підтримки та пропонування прямих централізованих послуг малим та середнім підприємствам, у випадках, коли цю роль більш ефективно могли б виконувати інші суб'єкти, в тому числі і сам приватний сектор; впроваджувати корпоративну бізнес-модель в організаційно-економічні засади регулювання розвитком малого та середнього бізнесу; вимагати надмірної стандартизації заради громадської підзвітності; вводити надмірний контроль з боку місцевих організацій шляхом фінансування чи інших механізмів; плутати такі поняття, як «створення ринків» та «прагненням отримати прибуток»; передавати інформацію та знання малим та середнім формам ведення бізнесу в порушеній, або недоступній формі.

Характеризуючи загальні принципи регулювання, а також сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу, доцільним є також наголосити про те, що на практиці існує дві великі моделі малого підприємництва, «що не мають антагоністичного характеру, але визначають вельми різні набори інструментів державної політики [6]».

На сьогоднішній день в Україні розроблено Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в країні. В рамках цієї програми передбачено такі основні заходи: формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва; активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва; сприяння створенню інфраструктури розвитку малого підприємництва; впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва. Для того, щоб оцінити ефективність запропонованих заходів

та їх відповідність світовим тенденціям, доцільним є оцінити світовий та вітчизняний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу. В рамках цього аналізу можна буде сформулювати основні напрями удосконалення механізму підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в Україні в рамках регуляторної політики держави.

Порівнюючи українське законодавство з зарубіжним досвідом слід зауважити таке. По-перше, щодо кількості працюючих осіб, то український критерій відповідає країнам ЄС та не досягає ланки, яка встановлена такими країнами, як Російська Федерація, США, Японія.

По-друге, щодо обсягу валового доходу, то він найнижчий з усіх країн, по яким проводився аналіз. Отже усі напрями організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в Україні розповсюджуються лише на дійсно малі підприємства з незначним обсягом валового доходу. А коли обсяги їх реалізації досягають більшого рівня (який для розглянутих країн світу визначається як незначний та дозволяє підприємствам користуватися перевагами малого підприємства), то на них лягає увесь тягар великого підприємства. Це особливо чітко простежується, коли мова йде про оподаткування.

Виходячи з цього доцільним є вдосконалення критеріїв віднесення підприємств до малих та середніх форм ведення бізнесу, як з позиції кількості найманих працівників, так і з позиції обсягів валового доходу. Це сприятиме досягненню гармонізації українських та європейських стандартів та ефективному впровадженню податкової реформи та регуляторної політики держави.

У більшості розвинених країн світу малий бізнес законодавчо визначено як особливий суб'єкт державного регулювання. Так економічно розвинені країни світу намагаються створити сприятливі податкові умови для функціонування підприємств малого та середнього бізнесу.

Державна підтримка малого та середнього бізнесу в рамках оподаткування може проводитися по таких напрямках: ведення на фоні загальної національної системи оподаткування податкових пільг для малого бізнесу за окремими видами податків (як правило, податку на прибуток та ПДВ); введення спрощеної системи оподаткування підприємств малого та середнього бізнесу.

Перший напрямок, як правило, притаманний західним країнам та передбачає наявність загальних та спеціальних податкових пільг в рамках цілісної системи оподаткування (при такій системі база оподаткування для всіх підприємств є однаковою), таких, наприклад, як застосування прискорених норм нарахування податкової амортизації основних засобів, звільнення від сплати податку на прибуток у перші роки господарювання підприємств малого та середнього бізнесу, надання податкового кредиту тощо.

При цьому, найбільш розповсюдженим в рамках першого підходу заходом є зниження ставки податку на прибуток для підприємств малого та середнього бізнесу. Такий механізм регулювання розвитку малого та середнього бізнесу досить рідко оголошується як пільга. Як правило, він виступає самостійним напрямом податкового регулювання.

Так, наприклад, у США підприємство сплачує вищу ставку податку на прибуток корпорацій (34%), якщо його обсяг реалізації перевищує 75 тис. дол. на рік. Якщо обсяг реалізації підприємства вміщується у рамки 50–75 тис. дол. на рік, то воно сплачує податок за ставкою 25%. А при обсязі реалізації до 50 тис. дол. на рік – ставка податку на прибуток становить 15%. У випадку, якщо обсяг реалізації

малого підприємства менше 25 тис. дол., то законодавством встановлені додаткові відрахування сум доходу для цілей обчислення податку на прибуток.

Другий напрямок державної підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в рамках оподаткування заснований на введенні спеціальних систем обліку, звітності та оподаткування підприємств малого та середнього бізнесу, що передбачає заміну значної кількості податків на єдиний податок з доходу, а також суттєве скорочення облікових робіт та форм звітності. Такий підхід є широко розповсюдженим у пострадянських країнах.

Державне регулювання підприємництва має потребу в належному рівні правового забезпечення. В останні роки прийнята значна кількість нормативно-правових актів, що встановлюють правову основу державного регулювання підприємництва. Центральним у системі цих актів є Господарський кодекс України розділ 2 якого визначає основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання, у тому числі засоби державного регулювання господарської діяльності (ст. 12), державний контроль та нагляд за господарською діяльністю (ст. 19), особливості управління господарською діяльністю у державному секторі економіки (ст. 22).

Держава впливає на підприємницьку діяльність багатьма засобами – за допомогою планування, стимулювання наукових досліджень, виробництва, маркетингу тощо. Особливості державного регулювання суб'єкта підприємницької діяльності залежать від конкретної сфери підприємництва, розміру суб'єкта підприємництва, його місцезнаходження, типу продукції, що випускається, характеристик ринку, де діє підприємець.

Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні та особливості розвитку підприємництва в економічно розвинутих країнах засвідчили, що нашій країні необхідно активно втручатися у вищезазначені процеси та розробити ряд заходів, які б вирішили існуючі проблеми. До основних можна віднести такі: – сформувати сприятливе конкурентне середовище для малого та середнього підприємництва, узгоджене з найкращим світовим, зокрема, європейським досвідом; – забезпечити комплексний характер та усунути розбіжності і суперечності між нормативно-правовими актами, що регулюють розвиток малого та середнього підприємництва; – послабити адміністративний тиск на підприємництво, зменшити кількість процедур започаткування, регулювання та закриття бізнесу; – посилити роль малого та середнього підприємництва у розвитку державно-приватного партнерства на національному і регіональному рівнях; – сприяти діяльності бізнес-асоціацій, спроможних здійснювати навчання та підвищення кваліфікації керівників малих та середніх підприємств; – здійснити реалізацію та фінансування урядових програм щодо сприяння розвитку малого та середнього бізнесу [7].

При аналізі державного регулювання підприємницької діяльності необхідно враховувати відмінності між суб'єктами підприємництва, оскільки система підприємництва не є уніфікованою структурою. Поряд з великими юридичними особами є також безліч середніх і малих підприємств. Деякі суб'єкти здійснюють підприємницьку діяльність тільки в межах України, у той час як інші здійснюють і зовнішньоекономічну діяльність. Одні суб'єкти функціонують у сфері послуг, а інші – у сфері виробництва. Таким чином, існують значні відмінності суб'єктів підприємницької діяльності, що обумовлюють застосування різних методів державного регулювання.

Збільшення зайнятості в несільськогосподарському секторі у сільській місцевості є одним з важливих аспектів збереження і розвитку українського села, який

сприятиме вирішенню демографічних і соціальних (алкоголізм, еміграція) проблем, розвитку соціальної інфраструктури, підвищенню доходів сільського населення, збільшенню податкових надходжень до державного та місцевого бюджетів. Отже, основою державної аграрної політики є забезпечення продовольчої і екологічної безпеки, збереження і розвиток українського села. В основі реалізації цього завдання має бути стимулювання діяльності малого аграрного підприємництва. Тому дане дослідження спрямоване на обґрунтування ефективних механізмів його державного регулювання.

Мале підприємництво займає основне місце в аграрному секторі більшості країн світу, важливим воно є і для економіки України. Стан його розвитку є визначальним у забезпеченні зайнятості сільського населення, продовольчої безпеки країни, збереженні природних ресурсів.

На сучасному етапі розвитку національної економіки забезпечення розвитку малого аграрного підприємництва вимагає поєднання ефективного державного регулювання та ринкового саморегулювання. Підтвердженням цієї думки є дослідження вітчизняних та іноземних науковців, які доводять неспроможність ринкового саморегулювання і необхідність розробки механізму господарювання на основі поєднання традиційних засад ринкової економіки та державного регулювання.

Загальними правовими нормами державного регулювання розвитку малого аграрного підприємництва є положення Конституції України, Господарського, Податкового, Бюджетного, Земельного, Водного та Лісового кодексів України, Закону України «Про Державний бюджет». Спеціальними законами, що визначають умови розвитку малого аграрного підприємництва та напрями його державного регулювання є закони України: «Про фермерське господарство», «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

Поряд з цим, в Україні сімейне фермерське господарство не мало правового визнання. Так, лише 31 березня 2016 року було прийнято Закон України № 1599 «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств», який запроваджує дві нові форми господарювання: сімейне фермерське господарство та індивідуальне фермерське господарство. Серед недоліків правового методу державного регулювання варто виокремити протиріччя між прийнятими нормативно-правовими актами різного рівня, які приймаються урядом та органами виконавчої влади на місцях.

Висновки. Формування ефективної нормативно-правової бази є основою розвитку малого аграрного підприємництва. Так, у всіх, без винятку, розвинених країнах світу, сімейні фермерські господарства є головним фактором сталого розвитку сільської місцевості, адже саме вони зберігають традиційні види виробництва та культуру, сприяють збереженню сільськогосподарського біорізноманіття та раціональному використанню природних ресурсів і, водночас, є важливим фактором сільської економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Головня Ю.І. Детермінанти розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні. *Економічний простір*. 2014. № 90. С. 88–96.

2. Програма USAID «Лідерство в економічному врядуванні» (USAID ЛЕВ). URL: <http://www.lev.org.ua/about.html>.

3. Малий бізнес: навіщо він потрібен високорозвиненій країні: Матеріали сайту "Prostobiz.ua". URL: http://ua.prostobiz.ua/biznes/rozvitok_biznesu/statti/maliy_biznes_navishcho_vin_p_otriben_visokorozviniy_krayini.

4. Усик В.І. Розвиток поняття «сектор малого та середнього бізнесу» в Україні та ЄС. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 53–58.

5. Effective Policies for Small Business: A Guide for the Policy Review Process and Strategic Plans for Micro, Small and Medium Enterprises Development. UNIDO. OECD, 2004. 107 p.

6. Зелена книга малого бізнесу України – 2012 / Д.В. Ляпін, В.І. Дубровський, О.М. Піщуліна, О.П. Продан. Київ : Інститут власності і свободи, 2012. 24 с.

7. Силкіна Ю.О. Стратегічні пріоритети конкурентного розвитку малого та середнього підприємництва України. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 23–24 трав. 2017 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017.

8. Назаркевич О.Б. Державне регулювання розвитку малого аграрного підприємництва в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.Б. Назаркевич. Л., 2016. 286 с.

9. Коротенко Н.П. Порівняльна характеристика ДРЕ в Україні та країнах ЄС. Державне регулювання підприємництва. Розвиток підприємництва. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 2. С. 4–13.

10. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 2, 2015.

REFERENCES:

1. Holovnia, Yu.I. (2014). Determinanty rozvytku maloho ta serednoho biznesu v rehion [Determinants of the development of small and medium-sized businesses in the region]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, 90, 88–96 [in Ukrainian].

2. Prohrama USAID «Liderstvo v ekonomichnomu vriaduvanni» (USAID LEV) [USAID Leadership in Economic Governance Program (USAID LEV)]. *lev.org.ua* Retrieved from <http://www.lev.org.ua/about.html> [in Ukrainian].

3. Maliy biznes: navishcho vin potriben vysokorozvynenii kraini [Small business: why does a highly developed country need it]. *ua.prostobiz.ua* Retrieved from http://ua.prostobiz.ua/biznes/rozvitok_biznesu/statti/maliy_biznes_navishcho_vin_p_otriben_visokorozviniy_krayini [in Ukrainian].

4. Ŭsyk, V.I. (2013). Rozvytok poniattia «sektor maloho ta serednoho biznesu» v Ukraini ta ES. Development of the “small and medium business sector” in Ukraine and the EU. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economy*, 4, 53–58 [in Ukrainian].

5. Effective Policies for Small Business: A Guide for the Policy Review Process and Strategic Plans for Micro, Small and Medium Enterprises Development. UNIDO. OECD, 2004. 107 p. [in English].

6. Zelena knyha maloho biznesu Ukrainy – 2012 [Green Book of Small Business of Ukraine – 2012]. D.V. Liapin, V.I. Dubrovskiy, O.M. Pishchulina, O.P. Prodan (Eds.) (2012). Kyiv: Instytut vlasnosti i svobody [in Ukrainian].

7. Sylkina, Yu.O. Stratehichni priorytety konkurentnoho rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva Ukrainy [Strategic priorities of competitive development of small and medium business of Ukraine]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini: materialy IX Mizhnar. nauk.-prakt. konf. – Problems and prospects of entrepreneurship development in Ukraine: materials IX International scientific-practical conf.* (Kyiv, 23–24 trav. 2017 r.). A.A. Mazaraki (Ed.). Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2017 (Kyiv, May 23–24, 2017) Kyiv: Kyiv. nat. trade and economy University, 2017. [in Ukrainian].

8. Nazarkevych O.B. (2016). Derzhavne rehuliuвання rozvytku maloho ahrarnoho pidpriemnytstva v Ukraini [State regulation of small agrarian entrepreneurship development in Ukraine]. *Candidate's thesis* [in Ukrainian].
 9. Korotenko, N.P. (2006). Porivnialna kharakterystyka DRE v Ukraini ta krainakh YeS. Derzhavne rehuliuвання pidpriemnytstva. [Comparative characteristics of DRE in Ukraine and EU countries. State regulation of entrepreneurship]. *Rozvytok pidpriemnytstva. Aktualni problemy ekonomiky – Entrepreneurship development. Current economic problems*, 2, 4–13. [in Ukrainian].
 10. Olvinska Yu.O. (2015). Osoblyvosti derzhavnogo rehuliuвання maloho pidpriemnytstva u krainakh svitu. [Features of state regulation of small business in the world]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 2 [in Ukrainian].
-